
УДК 343.3/7

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.17>

[orcid.org / 0009-0007-3565-4257](https://orcid.org/0009-0007-3565-4257)

© Каріда М.Ю., 2024

М.Ю. Каріда

**КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ
РЕАГУВАННЯ НА ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ
У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН
АБО ЇХ АНАЛОГІВ
(СТАТТІ 314–317 КК УКРАЇНИ)**

M. Karida

**COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF
CRIMINAL LEGAL MEASURES TO
RESPOND TO CRIMES COMMITTED IN
THE FIELD OF ILLEGAL USE OF
NARCOTICS, PSYCHOTROPIC
SUBSTANCES, OR THEIR ANALOGUES
(ARTICLES 314–317 OF THE CRIMINAL
CODE OF UKRAINE)**

Анотація. Стаття присвячена порівняльно-правовому аналізу кримінально-правових заходів реагування на злочини, вчинені у сфері незаконного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (статті 314–317 КК України) визначених у КК України та кримінальному законодавстві Республіки Польща, Французької Республіки та Республіки Молдова. Зокрема розглядаються види покарань та можливість застосування альтернативних покаранню інших заходів кримінально-правового реагування (лікування, реабілітація тощо). Виявлено, що у кримінальному законодавстві Республіки Польща таке реагування здійснюється на підставі спеціального закону, а Французькій Республіці та Республіці Молдова, так само як і в кримінальному законодавстві України схожі кримінально-

правові заборони закріплені у відповідних заборонних нормах закону про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: покарання, інші заходи кримінально-правового характеру, наркотичні засоби, психотропні речовини, вживання наркотичних засобів, публічне вживання, позбавлення волі, штраф, лікування, реабілітація.

Abstract: The article is devoted to a comparative legal analysis of criminal legal measures to respond to crimes committed in the field of illegal use of narcotics, psychotropic substances or their analogues (Articles 314–317 of the Criminal Code of Ukraine) defined in the Criminal Code of Ukraine and the criminal legislation of the Republic of Poland, the Republic of France and the Republic of Moldova. It has been proven that in the criminal legislation of the countries that we have studied, there are certain differences in the legal regulation of responsibility for the use of drugs. In particular, the Criminal Code of the Republic of Poland regulates these legal relations not by the rules of the Criminal Code, but by the rules of the special law «On Combating Drug Addiction». At the same time, the criminal codes of France and Moldova contain similar norms in separate articles and chapters.

It is noted that the main types of punishment mentioned in the laws of the analyzed countries include deprivation of liberty, restriction of liberty and a fine. At the same time, criminal responsibility for using narcotics in the form of a fine is not provided in Ukraine. In addition, there are additional penalties (ban on certain activities, confiscation of property, ban on movement, etc.) that are more broadly defined in French criminal law. Besides, it is possible to apply alternative measures instead of criminal punishment. Such measures include treatment, rehabilitation and participation in educational and preventive programs which reflects a humanistic approach to the problem of drug addiction. In the criminal legislation of the Republic of Poland, there is a probability of closing a criminal file, if a person undergoes an appropriate treatment or rehabilitation.

It is emphasized that the Criminal Code of Moldova stipulates unpaid work or a fine for the public use of narcotics, which, accordingly, is not considered as a crime. In Ukraine, restrictions or deprivation of liberty are provided for such an offense.

In general, the carried out comparative legal analysis proved that the criminal legislation of the Republic of Poland, France and Moldova normatively defines more flexible approaches to the criminal legal response to various manifestations of illegal use of drugs, psychotropic substances or their analogues compared to the criminal legislation of Ukraine.

Key words: punishment, other criminal- and-legal measures, narcotics, drugs, psychotropic substances, use of narcotics, public use, imprisonment, fine, treatment, rehabilitation.

Постановка проблеми. Серед небезпечних явищ людства та значною мірою сучасного українського суспільства порівняно з війною, екологічними катастрофами, злочинністю, голодом та хворобами наркоманія посідає особливе місце, тому що тягне за собою цілу низку тяжких соціальних наслідків. Вона зумовлює загрозу виникнення проблем не лише медичного характеру, а й соціального, економічного та правового. Наркоманія є культурним феноменом, що маніфестує про гостру кризу моральності, втрату дієвих ціннісних установок й орієнтацій.

Зловживання наркотиками та їхній незаконний обіг у світі сприяють збільшенню злочинності, насильства та корупції, завдаючи шкоди людям

незалежно від їхнього соціального статусу, статі, релігії або расової приналежності. Ця проблема, в тій чи іншій мірі, торкнулася майже всіх країн, і Україна не є винятком [1, с. 138]. Н. А. Мирошніченко зазначає, що через географічне розташування України її територією проходять маршрути для перевезення наркотичних засобів із інших країн. Крім того, в Україні також виробляють наркотичні речовини, які потрапляють та використовуються на внутрішньому ринку. Також люди, які мають залежність від наркотиків, становлять суспільну небезпеку і частіше за інших вчиняють кримінальні правопорушення [2, с. 105]. Саме тому одним із важливих завдань держави є своєчасна та ефективна протидія цьому небезпечному явищу.

Протидія наркоманії, незаконному обігу та вживанню наркотиків забезпечується завдяки реалізації системи загальноправових та спеціально-кримінологічних заходів такої протидії, особливе місце серед яких займають заходи кримінальної відповідальності за порушення відповідних кримінально-правових заборон.

Зокрема, чинним кримінальним законодавством України встановлена кримінальна відповідальність та потенційна можливість реалізації низки інших заходів кримінально-правового реагування за порушення кримінально-правових заборон у сфері незаконного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (статті 314–317 КК України).

У своїх працях М. І. Хавронюк зазначає, що більшість країн світу дотримується поєднання покарання та інших заходів кримінально-правового характеру. Вказаний підхід застосовано та успішно використовується у кримінальному законодавстві Іспанії, Австрії, Швейцарії, ФРН, Голландії, Данії, Італії, Болгарії, Польщі, Естонії, Литви, Молдови тощо [3]. Тому цікавим як з наукового, так і з практичного погляду в межах дійсного дослідження є досвід законодавчого регулювання заходів кримінально-правового впливу щодо подібних кримінально-протиправних посягань в деяких із наведених зарубіжних країн.

Аналіз останніх досліджень. У науці кримінального права проблеми протидії незаконному обігу та, зокрема, вживанню наркотичних засобів в різних аспектах досліджувалися багатьма вченими, серед яких: А. М. Бабенко, П. С. Берзін, Ю. В. Баулін, В. С. Батиргарєєва, Б. М. Головкін, О. П. Горох, В. К. Грищук, А. П. Закалюк, В. М. Куц, О. М. Литвинов, О. В. Наден, О. А. Мартиненко, В. О. Меркулова, В. А. Мисливий, А. А. Музика, Ю. В. Орлов, А. В. Савченко, М. П. Селіванов, Ю. О. Старук, В. П. Тихий, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, П. В. Хряпінський, А. М. Яценко та ін. Ідеї та розробки вказаних науковців стали науково-теоретичною основою цієї статті. Її нормативну базу склало кримінальне законодавство окремих зарубіжних країн.

Мета дослідження. Метою цієї статті є порівняльно-правовий (компаративістський) аналіз кримінально-правових норм у законодавстві України і

деяких інших зарубіжних країн, структурні елементи яких визначають види та розміри покарання за вчинення кримінально-правових заборон, пов'язаних із вживанням наркотичних засобів, а також інших заходів кримінально-правового характеру, та вироблення на цій підставі власних узагальнюючих висновків.

Виклад основного матеріалу. А. А. Музика та О. П. Горох посилаючись на інших авторів зазначають, що для боротьби з «наркотичною» кримінальною протиправністю застосовуються різні кримінально-правові заходи. Попри це аналіз законодавства та практики його застосування показує, що основним з цих заходів було і є покарання. Воно виступає важливим засобом захисту суспільства від кримінально-протиправних дій. Ця функція реалізується через погрозу застосування покарання, яке міститься в санкціях кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за «наркотичні» злочини, тобто карально-примусовий вплив на осіб, які їх вчинили. Отже, покарання виконує важливу кримінологічну функцію, спрямовану на запобігання кримінальній протиправності [4, с. 12–13].

Дослідження кримінально-правових заходів реагування на злочини, вчинені у сфері незаконного вживання наркотичних засобів пропонуємо розпочати із кримінального законодавства Республіки Польща. Специфікою та відмінністю кримінального законодавства Республіки Польща у сфері незаконного вживання наркотичних засобів від кримінального законодавства України є те, що кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за незаконне вживання наркотичних засобів містяться не у кримінальному кодексі Республіки Польща, а у спеціально передбаченому для таких правовідносин законі, який має назву Закон Республіки Польща «Про протидію наркоманії» (далі – Закон РП «Про протидію наркоманії»).

Дослідження окремих положень Закону РП «Про протидію наркоманії», які регулюють саме незаконне вживання наркотичних засобів, дає можливість стверджувати, що законодавче реагування на порушення кримінально-правових заборон здійснюється шляхом застосування до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, кримінальної відповідальності у вигляді різних покарань або інших кримінально-правових заходів. Зокрема, до покарань належать:

- 1) позбавлення волі;
- 2) обмеження волі;
- 3) штраф.

Також можуть бути застосовані інші кримінально-правові заходи, однак за умови вчинення кримінального правопорушення за яке передбачено покарання до п'яти років позбавлення волі. Такими заходами є:

- 1) лікування;
- 2) реабілітація

3) участь в освітньо-профілактичній програмі, яка проводиться медичною або іншою організацією у сфері охорони здоров'я.

Вказані заходи є втіленням каральних і некаральних заходів (примусових або заохочувальних чи заснованих на недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження заходів впливу). Крім того, відповідно до ст. 72 Закону РП «Про протидію наркоманії» прокурор має можливість подати до суду клопотання про умовне закриття кримінального провадження з умови що:

- 1) особа є залежною або вживає шкідливі психоактивні речовини;
- 2) особа звинувачена у вчиненні злочину вживання наркотичного засобу, психотропної речовини або нової психоактивної речовини;
- 3) покарання за такий злочин має бути не більше п'яти років позбавлення волі;
- 4) особа пройшла лікування, реабілітацію або взяла участь в освітньо-профілактичній програмі, яка проводиться медичною або іншою організацією у сфері охорони здоров'я [5].

Більшість з таких каральних заходів притаманні і кримінальному законодавству України, наприклад, такі види покарань як позбавлення та обмеження волі. Водночас, українському кримінальному законодавству пов'язаному із вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів невідоме таке покарання за вчинення цих злочинів як штраф.

А. В. Савченко та О. М. Стрільців також зазначають, що кримінальна відповідальність за злочини пов'язані із обігом наркотичних засобів передбачена Кримінальним кодексом Французької Республіки (далі – КК Франції) (ст. з 222-34 по 222-51 відділу IV «Про незаконну торгівлю наркотиками» глави II «Про посягання на фізичну або психічну недоторканість особи» розділу II «Про посягання на людську особу» Книги Другої «Про злочини та проступки проти особи») [6, с. 14]. При цьому, кримінальна відповідальність безпосередньо за вживання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів регламентована статтями 222-37 та 222-39 КК Франції [7, с. 104–107].

Так, відповідно до ст. 222-37 КК Франції незаконне транспортування, зберігання, передача, набуття або вживання наркотиків, караються десятьма роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 7 500 000 €. Такі ж покарання призначаються за допомогу у вживанні наркотиків, здобуття наркотиків за допомогою рецептів або потурання іншої особи або видача наркотиків за рецептом, якщо відомий їхній фіктивний характер або якщо вони отримані в результаті потурання іншій особі.

Згідно ст. 222-39 КК Франції за вчинення незаконної передачі або пропозиції наркотиків будь-якій особі для особистого користування передбачено покарання у вигляді п'яти років тюремного ув'язнення та штрафу у розмірі 75 000 €. При цьому тюремне ув'язнення збільшується до десяти років, якщо

наркотичні засоби пропонуються або передаються неповнолітнім особам або у центрах навчання чи виховання, або в адміністративних приміщеннях.

За кримінальні правопорушення, які нами досліджуються можуть також бути застосовані і додаткові покарання, які передбачені ст. 222-44 КК Франції.

Отже, до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення пов'язане із вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, передбачені статтями 222-37 та 222-39 КК Франції, можуть бути застосовані наступні види додаткових покарань:

1) заборона, відповідно до умов, передбачених у статті 131-27, або виконання громадських функцій, або здійснення професійної чи соціальної діяльності, під час виконання або з приводу виконання яких було вчинено злочин, або за злочини, передбачені статтями 222-37 та 222-39, займатися комерційною чи промисловою професією, керувати, адмініструвати, контролювати будь-яку діяльність, прямо чи опосередковано, за власний рахунок чи від імені інших, комерційне чи промислове підприємство чи комерційну компанію. Ці додаткові покарання можуть бути накладені сукупно;

2) заборона на володіння або носіння протягом не більше п'яти років зброї на яку потрібен дозвіл;

3) позбавлення водійських прав на термін не більше п'яти років, причому таке позбавлення обмежується керуванням транспортним засобом поза межами професійної діяльності;

4) анулювання посвідчення водія із заборонаю вимагати видачі нового посвідчення протягом максимум п'яти років;

5) конфіскація одного чи кількох транспортних засобів, що належать засудженій особі

6) конфіскація однієї чи кількох одиниць зброї, власником яких є засуджений або якими він вільно розпоряджається

7) конфіскація речі, яка була використана або призначена для вчинення злочину, або речі, яка є його продуктом

8) конфіскація тварини, використаної для вчинення злочину;

9) постійна або тимчасова заборона на утримання тварини.

Перелічені додаткові покарання, які можуть бути застосовані за досліджуваними кримінальними правопорушення не обмежується виключно ст. 222-44 КК Франції. Відповідно до ст. 222-47 КК Франції, до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення передбачені, зокрема, статтями 222-37 та 222-39 КК Франції, може також бути застосоване додаткове покарання у вигляді заборони проживання в певних місцях, визначених судом. Термін такої заборони не може перевищувати десяти років за вчинення злочину та п'яти років за вчинення проступку. Ще одне окреме додаткове покарання стосується заборони пересування, тобто особа, яка вчинила злочини передбачені статтями 222-37 та 222-39

не може залишати територію Франції строком до п'яти років [8]. Доречно зазначити, що наведенні у статтях 222-44 та 222-47 КК Франції заходи у перекладі з французької мови на українську засвідчують наявність різних видів додаткових покарань. Таке їх розуміння може здатися спірним, адже за своєю суттю більшість з наведених додаткових покарань є іншими відмінними від покарання кримінально-правовими заходами. Аналіз сутнісних відмінностей додаткових покарань від інших заходів кримінально-правового характеру буде здійснений нами у подальших розвідках.

Аналізуючи досліджувані норми КК Франції можна знайти деяку схожість з кримінальним законодавством України пов'язаним із вживанням наркотичних засобів. Є ідентичність у основних та додаткових видах покарань таких як позбавлення волі та конфіскація майна. Однак саме додаткове покарання у виді конфіскації майна у КК Франції більш детально визначено та чітко визначений тип майна який може бути конфіскований. В той час як в КК України, на прикладі ч. 2 ст. 317 КК України, санкцією передбачено позбавлення волі з конфіскацією майна, без деталізації типу та виду майна.

На наступному етапі нашого дослідження пропонуємо перейти до аналізу кримінального законодавства Республіки Молдова щодо кримінальних правопорушень пов'язаних із вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. С. А. Буткевич зазначає, що сьогодні державна політика Республіки Молдова в сфері наркотиків являє собою систему соціальних заходів, спрямованих на запобігання, контроль, просвітництво, лікування та інші дії, включаючи правозастосування, які реалізуються на міжнародному, національному та місцевому рівнях. Основною метою цієї політики є зменшення вживання всіх видів наркотиків та/або зниження потенційних ризиків і шкоди для громадян і суспільства [9, с. 224]. Кримінально-правові норми, що передбачають відповідальність за незаконний обіг та вживання наркотичних засобів містяться в главі VIII (Злочини проти громадського здоров'я та спільного проживання) Особливої частини Кримінального кодексу Республіки Молдова (далі – КК Республіки Молдова) прийнятий 18.04.2002. Кримінальні правопорушення пов'язані саме із вживанням наркотичних засобів передбачені статтями 217-5, 217-6 та 219 КК Республіки Молдова. Відповідно до ст. 217-5 КК Республіки Молдова кримінальна відповідальність настає за публічне незаконне вживання або організацію незаконного вживання наркотичних засобів, етноботанічних засобів або їх аналогів, що виражається у незаконному вживанні наркотиків, етноботанічних засобів або їх аналогів, вчинене публічно або на території навчальних закладів, реабілітаційних, пенітенціарних установ, військових частин, в місцях відпочинку, місцях проведення заходів з виховання та навчання неповнолітніх або молоді, інших культурних або спортивних заходів або в безпосередній близькості від таких місць. Вказані кримінально-

протиправні дії караються штрафом в розмірі від 750 до 1050 умовних одиниць або неоплачуваною працею на користь суспільства на строк від 180 до 240 годин. Кваліфікуючою ознакою вищенаведеного кримінального правопорушення є організація незаконного вживання наркотичних засобів та в свою чергу карається штрафом в розмірі від 750 до 1050 умовних одиниць або позбавленням волі на строк від 2 до 5 років.

Як і КК України КК Республіки Молдова передбачена відповідальність за введення в організм іншої особи наркотичних засобів. Таким чином відповідно до ст. 217-6 КК Республіки Молдова кримінально-протиправним діянням вважається незаконне умисне введення, незалежно від способу введення, в організм іншої особи проти її волі наркотичних засобів, етноботанічних засобів або їх аналогів.

Вказані дії караються штрафом в розмірі від 950 до 1150 умовних одиниць, або неоплачуваною працею на користь суспільства на строк від 150 до 200 годин, або позбавленням волі на строк до 3 років. Кваліфікуючими ознаками вказаного кримінального правопорушення є

- 1) щодо двох або більше осіб;
- 2) у відношенні свідомо неповнолітнього або вагітної жінки або з використанням завідомо або очевидно безпорадного стану потерпілого, обумовленого похилим віком, хворобою, обмеженням можливостей або іншого роду факторами;
- 3) використанням наркотичних засобів або етноботанічних засобів, обіг яких в медичних цілях заборонено. Зазначені дії караються позбавленням волі на строк від 2 до 7 років.

В аспекті вчинення злочину щодо неповнолітнього А. В Савченко, І. А. Вартилицька, О. О Семенюк, О. О Луцак у своїй роботі зазначають, що особливе занепокоєння викликають випадки залучення неповнолітніх до злочинів, пов'язаних із обігом наркотичних засобів, або скоєння таких злочинів щодо неповнолітніх. Це пов'язано не лише з тим, що неповнолітні традиційно вважаються особливою категорією правопорушників, але й з тим, що сьогодні саме ця група є однією з найбільш вразливих до кримінального впливу [10, с. 10].

Іншою нормою, яка протидіє незаконному вживанню наркотичних засобів є запобігання організації спеціальних місць для вживання наркотичних засобів. Так статтею 219 КК Республіки Молдова передбачена кримінальна відповідальність за організацію місць для незаконного вживання наркотичних засобів або етноботанічних засобів, а так само надання приміщень для цих цілей. Санкцією вищенаведеної статті передбачено покарання у виді штрафу у розмірі від 550 до 1150 умовних одиниць або позбавлення волі на строк до 4 років. Ті самі дії, вчинені організованою злочинною групою або злочинною

організацією караються штрафом у розмірі від 850 до 1350 умовних одиниць або позбавленням волі на строк від 3 до 7 років [11].

За досліджувані кримінальні правопорушення КК Республіки Молдова передбачені покарання у вигляді неоплачуваної праці на користь суспільства, штрафу та позбавлення волі. За аналогічні кримінальні правопорушення КК України передбачено обмеження та позбавлення волі. Наприклад, ч. 1 ст. 217-5 КК Республіки Молдова, як вже зазначалось вище, передбачено покарання у вигляді у штрафу або неоплачуваної праці на користь суспільства, що згідно класифікації злочинів за КК Республіки Молдова взагалі не є злочином. В той час як таке саме діяння передбачене ч. 1 ст. 316 КК України (Незаконне публічне вживання наркотичних засобів) карається обмеженням волі до чотирьох років або позбавленням волі на строк до трьох років, що за КК України є нетяжким злочином [12].

Отже, можна дійти висновку, що головною відмінністю, у кримінальному реагуванні на протиправні заборони у сфері незаконного вживання наркотичних засобів між Україною та Республікою Молдова є вид покарання та його строк, що насамперед пов'язано із класифікацією кримінального правопорушення за ступенем тяжкості, що також впливає і на *суворість покарання*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок, зазначимо, що у кримінальному законодавстві країн, які ми дослідили, існують певні відмінності у законодавчому регулюванні відповідальності за вживання наркотичних засобів. Зокрема, КК Республіки Польща врегульовані ці правовідносини не нормами КК, а нормами спеціального закону «Про протидію наркоманії». У той же час, кримінальні кодекси Франції та Молдови містять схожі норми в окремих статтях і розділах.

Основні види покарань, передбачені в законодавствах аналізованих країн, включають позбавлення волі, обмеження волі та штраф. Водночас в Україні кримінальна відповідальність за вживання наркотичних у вигляді штрафу не передбачена.

Окрім того, існують додаткові покарання, які більш широко визначені у кримінальному законодавстві Франції (заборона на заняття певною діяльністю, конфіскація майна, заборона пересування, що радше нагадують види інших відмінних від покарання заходів кримінально-правового характеру). Передбачено також можливість застосування альтернативних заходів замість кримінального покарання.

До таких заходів належать лікування, реабілітація, участь в освітньо-профілактичних програмах, що відображає гуманістичний підхід до проблеми наркотичної залежності. У кримінальному законодавстві Республіки Польща існує можливість умовного закриття кримінального провадження, якщо особа пройшла відповідне лікування чи реабілітацію.

Нарешті, у КК Молдови за публічне вживання наркотичних засобів передбачено неоплачувану працю чи штраф, що відповідно не вважається злочином. В Україні за подібне правопорушення передбачено обмеження чи позбавлення волі.

Загалом проведений порівняльно-правовий аналіз засвідчує те, що у кримінальному законодавстві Республіки Польща, Франції та Молдови нормативно визначені більш гнучкі підходи до кримінально-правового реагування на різні прояви незаконного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів порівняно з кримінальним законодавством України.

Література

1. Ступник Я. В., Шаранич С. С. Сучасна політика протидії наркозлочинності в Україні. *VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS*. 2022. № 2. 236 с. С. 138.
2. Мирошніченко Н. Застосування заходів кримінально-правового характеру щодо осіб, які зловживають наркотичними засобами. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 105 – 109 с. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v5_2014/21.pdf/.
3. Хавронюк М. І. Заходи кримінально-правового впливу: які вони бувають? (Частина 1.). УЮТ. Політика і право: події, факти, коментарі / Українське юридичне товариство. URL: <https://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/zakhodi-kriminalno-pravo-vplivu-yaki-voni-buvayut-chastina-1/>.
4. Музыка А. А., Горох О. П. Покарання за незаконний обіг наркотичних засобів: монографія. Хмельницький: Вид-во Хмельницький університет управління та права. 2010. 224 с. С. 12-13.
5. Про протидію наркоманії : Закон Республіки Польща від 29.07.2005 № 179 poz. 1485. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20051791485>.
6. Кримінально-правова протидія незаконному обігу наркотиків: міжнародні та національні стандарти : посібник / А. В. Савченко, О. М. Стрільців ; за ред. Коваленка В.В. К. : НАВС, 2014. 146 с. С. 14.
7. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Французької Республіки / під ред. В. Л. Менчинського; пер. на укр. мову К. І. Мазуренко. Київ : ОБК, 2017. 348 с. С. 104 – 107.
8. Code penal. Version en vigueur au 22 octobre 2024. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006117596/#LEGISCTA000006117596.
9. Буткевич С. А. Стратегія запобігання наркоманії і протидії наркозлочинності (порівняльно-правовий аналіз законодавства країн СНД). Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2014. № 1. 324 с. С. 224.
10. Савченко А. В., Вартилецька І. А., Семенюк О. О., Луцак О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх: монографія. Київ: НАВС, 2016. 267 с. С. 10.
11. Кримінальний кодекс Республіки Молдова : Закон Республіки Молдова від 18.04.2002 № 985. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143535&lang=ru.
12. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.